

СТАН НОРМАТИВНОЇ БАЗИ У СФЕРІ ГЕОЛОГІЇ ТА НАДРОКОРИСТУВАННЯ

Плужнікова В.Л.¹, Мартиненко І.І.², Сахарук С.П.¹

¹-*Український державний геологорозвідувальний інститут, Київ, Україна, geostandard@ukr.net*

²-*Державна служба геології та надр України, Київ, Україна, martinenko@geomail.kiev.ua*

Приводиться класифікація нормативних документів за видами та масштабами поширення. Проаналізовано стан забезпечення геологічної галузі нормативними документами, що регламентують проведення моніторингу та наукового супроводження надрокористування.

THE STATE OF THE LEGISLATIVE BASE IN THE SPHERE OF GEOLOGY AND THE EARTH'S INTERIOR USING

Plyznikova V.¹, Martinenko I.², Sakharuk S.¹

¹-*Ukrainian State Geological Research Institute, Kyiv, Ukraine, geostandard@ukr.net*

²-*State Geological and Subsurface Survey of Ukraine, Kyiv, Ukraine, martinenko@geomail.kiev.ua*

The classification of the legislative documents according the types and scales of distribution is given. The state of providing of the geological industry with the legislative acts which regulate the monitoring and scientific assistance of the Earth's interior using is analysed.

Донормативних документів зі стандартизації належать стандарти й технічні умови. Стандарти класифікуються за видами та масштабами поширення.

Розрізняють такі види стандартів:

- міжнародний, прийнятий міжнародною організацією зі стандартизації (ISO, IEC);
- регіональний, прийнятий регіональною організацією зі стандартизації (EN, ГОСТ);
- міждержавний, прийнятий державами, що приєдналися до згоди про проведення єдиної політики в галузі стандартизації, метрології й сертифікації (ГОСТ);
- національний, прийнятий національним органом із стандартизації однієї країни.

Починаючи з 1992 року категорії стандартів дещо змінилися: ГОСТи набули статусу регіональних стандартів СНД; національні стандарти України стали позначатися ДСТУ, ідентичні ГОСТу - ДСТУ ГОСТ.

Становлення національної системи стандартизації в Україні розпочалось також у 1992 році. Були розроблені єдині організаційно-методичні засади проведення основних робіт у сфері стандартизації та на основі цього комплекс основоположних стандартів державної системи стандартизації від ДСТУ 1.0-93 до ДСТУ 1.5-93. В них подані правила розроблення, прийняття, перегляду, змінювання та скасування національних стандартів.

За масштабами поширення стандарти поділяються на такі категорії: державний стандарт України (ДСТУ), галузевий стандарт України (ГСТУ), стандарт підприємства (СТП), технічні умови України (ТУУ).

Галузеві нормативні документи розроблені до 2003 року індексувалися як ГСТУ. Відповідно до ДСТУ 1.0:2003 введена індексація стандартів інших рівнів, у тому числі галузевих, з аббревіатурою СОУ (стандарт організації України). У зв'язку з цим стандарти даної організації з використанням індексації «СТП» в подальшому не застосовувалися.

Перевагою нормативних документів на рівні організації (перед національною стандартизацією) є можливість встановити свої чіткі правила розроблення і застосування власних стандартів з урахуванням специфіки структури організації та області її діяльності. Галузеві стандарти, у тому числі СОУ, затверджуються центральним органом виконавчої влади та реєструються Державним підприємством «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»), які надають правовий статус нормативному документу. Це свідчить про те, що документ публікується від імені державних органів, закладів, відомств чи громадських організацій та містить матеріали нормативного чи директивного характеру (конституції, закони, укази,

постанови, розпорядження та ін.). Згідно ДСТУ 1.6:2004 нормативні документи, які не зареєстровано, не вважаються чинними.

При відсутності стандарту на ту чи іншу продукцію (процес, роботу, послугу) розробляється Керівний нормативний документ (КНД), який встановлює норми, правила, вимоги організаційно-методичного та загальнотехнічного характеру. До КНД належать методичні вказівки, методики розрахунків, типові положення про служби та порядок проведення робіт тощо. Технічні умови та керівні нормативні документи можуть розроблятися для розвитку стандартів. Вони затверджуються центральним органом виконавчої влади та реєструються у відділі стандартизації даної організації.

Стандарти, технічні умови та керівні нормативні документи містять показники, що можуть бути охарактеризовані кількісно й якісно. Вони називаються показниками стандартів. Показники стандартів - це характеристика об'єктів стандартизації, що виражаються за допомогою умовних одиниць, позначень чи понять. До показників стандартів належать показники щодо розмірів виробів, хімічного складу, фізичних властивостей, маси, експлуатаційних якостей, економічності, надійності, нешкідливості, безпеки тощо. Поряд з вищенаведеними термінами та визначеннями, стандартизація використовує такі терміни, як сумісність, безпека, охорона навколишнього природного середовища та ін.

На виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 18. 09. 2002 № 1395 “Про створення національного фонду нормативних документів” та на підставі наказу Держгеолслужби № 75 від 1.09.2003 року щодо Рішення Колегії Держгеолслужби від 29.09.2003 року створено фонд нормативних документів (фонд НД) на базі Українського геологорозвідувального інституту (УкрДГРІ), який є Головною організацією зі стандартизації (далі ГОС) геологічної галузі. Фонд НД призначений для інформаційного та нормативного забезпечення центральних органів виконавчої влади та інших суб'єктів господарювання нормативними та іншими документами з питань стандартизації та технічного регулювання проведення геологорозвідувальних робіт, геологічного вивчення та використання надр.

Фонд НД сформований з документів стосовно геологічного вивчення надр, геологорозвідувальних робіт та надрокористування. Документи у фонді НД зберігаються на паперових носіях у двох примірниках (контрольний та робочий) та в електронному вигляді.

Послуги галузевого фонду надаються представникам підприємств, організацій геологічної галузі та територіальних управлінь у справах захисту прав споживачів на таких умовах:

- обслуговування у приміщенні галузевого фонду безкоштовно;
- отримання копій нормативних документів на договірній основі по кошторисно-фінансовому розрахунку витрат на їх виготовлення.

Функціонування галузевого фонду забезпечується за рахунок коштів державного бюджету, а також інших джерел фінансування, передбачених законодавством.

Створення нормативної бази геологічної галузі на Україні характеризується окремими етапами розробки нормативних документів (таблиця 1) та відповідно до цього типами корисних копалин.

Назва документу	Терміни розробки
1	2
ДСТУ	
Національна стандартизація	2001-2005
Метрологія	1994-2008
Геофізичні дослідження надр	2001-2006
Геохімічне дослідження надр	2006-2009
Техніка і технологія розвідувального буріння	1997

Нафта та нафтопродукти.	1996-2007
Розроблення родовищ нафти та газу	2007
Охорона довкілля та праці	1998-2000
ГСТУ	
Ділянки земельні для спорудження свердловин	1996
Геологорозвідувальні роботи на нафту і газ	1999-2002
Буріння свердловин на нафту і газ	2000-2002
Дослідно-промислова розробка нафтових, газових і газоконденсатних родовищ	2000-2003
Лабораторні дослідження гірських порід	2000
СОУ	
Геологічне вивчення надр	2004-2007
Геофізичні дослідження надр	2004-2008
Геологічне картування	2004-2010
Прогноз нафтогазоносності перспективних об'єктів	2008-2012
Лабораторні дослідження нафти і газоконденсату	2006
Обладнання геологорозвідувальне	2006-2012
Лабораторні дослідження гірських порід	2004-2012
Охорона довкілля	2004-2011
Питні і технічні підземні води. Розробка родовищ	2008
Мінеральні води. Розробка родовищ	2008
КНД	
Газохімічні дослідження приповерхневих відкладів на вуглеводневих родовищах	1993
Повірочні схеми для геофізичної свердловинної апаратури	1993-1997
Метрологічне забезпечення геофізичних досліджень свердловин	1997
Радіометричні дослідження під час геологічного вивчення надр	1998
Розрахунки та прогнозування стійкості порід підшви гірничих виробок	1999
Визначення забруднення вод в районі бурової площадки	2000
Створення, атестація та застосування стандартних зразків	1993-1997

(вугілля, гірські породи)	
Роботи з метрології	1993-1998
Галузевий автоматизований інформаційний фонд стандартів	1998
Охорона довкілля при бурінні свердловин на тверді корисні копалини	1991

Таблиця 1 – Види основних нормативних документів з геологічного вивчення надр

Першочерговими були галузеві стандарти, що забезпечували ефективну дослідно-промислову розробку та облаштування родовищ нафти і газу, лабораторні дослідження гірських порід та вуглеводнів, охорону довкілля та ін. Їх розробка припадала на 1996-2006 роки. На протязі 2006-2008 років розроблені окремі стандарти стосовно прогнозу нафтогазоносності, розробки родовищ питних і технічних підземних вод. У 2010-2012 роках галузева база поповнилася стандартами з охорони довкілля та лабораторних досліджень гірських порід. Зменшення видавництва галузевих стандартів в останні роки пов'язано зі значним скороченням бюджетного фінансування на розробку нових стандартів та перегляд існуючих. В той час як ДСТУ 1.2:2003 вимагає регулярну перевірку НД через п'ять років після розроблення, перегляду чи останнього перевіряння.

В УкрДГРІ складені переліки галузевих стандартів і прирівняних до них інших нормативних документів колишнього СРСР, які і надалі будуть використовуватися з терміном до п'яти років. В даний час проводиться підготовка до продовження терміну дії в Україні до 2018 року.

До проблем стандартизації відноситься також недостатнє освоєння міжнародних та регіональних стандартів, незначна кількість перекладених міждержавних стандартів (ГОСТ) та їх використання в галузі.

Таким чином, в нормативну базу геологічної галузі входять стандарти нафтогазового профілю з аббревіатурою СОУ та за ДК 009-96 з кодом КВЕД 73.1 - "Дослідження та розробки в галузі природничих та технічних наук".

Починаючи з 2012 р. впроваджено новий тип робіт - Моніторинг та наукове супроводження надрокористування. Ці роботи також потребують нормативного забезпечення.

Керівними документами при проведенні моніторингу є "Положення про моніторинг та наукове супроводження надрокористування" (МНС), затверджене наказом Держгеонадр України від 16.11.2011 № 155 (зміни: наказ від 06.06.2012 №255) та "Методичні рекомендації з проведення моніторингу та наукового супроводження надрокористування" (МР), затверджені наказом Держгеонадр України від 15.02.2012 № 44 (зміни: наказ від 06.06.2012 № 255).

Ці документи вимагають дотримання законодавчих та нормативно-правових актів, методичних рекомендацій, інструкцій, стандартів, технічних регламентів, інших загальнодержавних та галузевих нормативних документів при користуванні надрами, які розробляються відповідно до вимог Кодексу України про надра, Гірничого Закону України, Законів України «Про нафту і газ» та «Про охорону навколишнього природного середовища».

Об'єктами моніторингу та наукового супроводження крім нафтогазових родовищ є родовища твердих корисних копалин (горючих, рудних та нерудних). Нормативні документи з визначення фізико-хімічних властивостей твердих корисних копалини наведені в Показниках міждержавних нормативних документів (ГОСТ), а СОУ цієї галузі в Каталогах нормативних документів видавництва ДП «УкрНДНЦ» з кодом КВЕД 10.1 "Видобування та агломерація кам'яного вугілля". СОУ розроблені Мінвуглепромом України в 2003-2008 роках стосуються технічних питань гірничих робіт та використання гірничого устаткування Основними геологічними документами, що використовуються на вуглевидобувних підприємствах, є КНД 12.06.204 – 99 "Геологічні роботи на вуглевидобувних підприємствах України. Інструкція" та СОУ 10.1.00186080.002-2006 "Правила виконання маркшейдерських

замірів та підрахунку обсягів видобутку вугілля за їх результатами", які розроблені Міністерством палива та енергетики України. Тому питання складання та затвердження нових нормативних документів є досить актуальним.

Слід зазначити, що проведення моніторингу та наукового супроводження надрокористування ще більше посилює проблеми стандартизації в галузі та вимагає їх вирішення. До них відносяться:

- необхідність розробки нових стандартів;
- оновлення та перегляд існуючих стандартів не рідше ніж через п'ять років після розроблення, перегляду чи останньої перевірки, а їх кількість за рік повинна бути не менш 20 % від бази;
- більш широке застосуванні міжнародних та регіональних стандартів;
- включення до нормативної бази стандартів з питань геології та розробки родовищ твердих корисних копалин;
- збільшення кількості стандартів на рівні організації з врахуванням розвитку науки і техніки та передових технологій;
- залучення до розроблення стандартів фахівців нафтогазової та вуглевидобувної промисловості за трудовими угодами.

Отже, аналіз стану нормативної бази у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр показав її значну застарілість, низький динамізм та неясну перспективу прискорення темпів цієї роботи. Так, у 2011-2012 роках затверджені лише два стандарти, а нові не розроблялися через відсутність фінансування по тематиці. Роботи з моніторингу показали, що з визначеними труднощами стикаються фахівці добувної промисловості через відсутність нормативних документів по більшості видів робіт.

Проведення моніторингу повинно активізувати роботи по удосконаленню нормативної бази, оновленню стандартів. Для цього необхідно розробити програму першочергових нормативних документів, впровадити систему планування на більш дальню перспективу та визначитися з джерелами фінансування.